

ОПЕРНА ДРАМАТУРГІЯ
ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРІВ, ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ, ЗАВДАННЯ НА
ЗАЛІК

Викладач: доктор мист. проф.. Черкашина-Губаренко Марина Романівна
Контактні дані: тел.. 098 564 54 85. Електронна адреса^ gubaresha@ukr.net

Вересень

Лекц.1 Опера як драма. Специфіка оперного синтезу.
Завдання і мета курсу. Матеріал, на якому вивчається теоретична основа. Шлях народження оперного твору від задуму до створення лібрето. Драматичний сюжет та етапи його розгортання.

Лекц. 2. Літературне джерело як матеріал для побудови лібрето. Жанровий фонд оперного мистецтва. Сюжет і жанр.

Семінар: «Пікова дама» О. Пушкіна і роман Ф.Достоевського «Гравець».
Спадкоємні зв'язки, порівняльна характеристика.

Питання:

1. Жанр «Пікової дами» як повісті та його риси. Як віднайти драматичну основу твору і перетворити повість на драму? Первинна ситуація, перша подія, яка її змінює, стадії сюжетного розгортання.
2. Жанр роману «Гравець», сюжетні лінії, головні і другорядні дійові особи, виділення з оповідної форми драматичних подій і лінії сюжетного розвитку. Визначення стадій драматичного процесу.
3. Визначення емоційної атмосфери, музичних передумов та мотивації перетворення літературного джерела у оперне лібрето.
4. Визначення основного змісту майбутнього оперного твору, про що він буде, який конфлікт розкриватиме і яку головну думку стверджувати?

Література:

Асаф'єв. «Пікова дама». У зб. Б. Асаф'єв. (Игорь Глебов). Критические статьи , очерки и рецензии. Москва: Музыка, 1967, с.130-158.

Гаспаров Б. М. Заблудившийся в символическом городе: множественные хронотопы в «Пиковой даме» Чайковского. В сб. Пять опер и симфония. Москва: Классика-XXI, 2009, с.179-214.

Михаил Бахтин. Проблемы поэтики Достоевского.— «Советская Россия», 1979 г.

Подробнее на livelib.ru:

Марина Черкашина «Опера XX століття. Нариси». – К. 1981

М. Черкашина. «Игрок» Прокофьева // Из истории русской и советской музыки. – Вып. 2. – Москва, 1976.

Б. М. Ярустовский Очерки по драматургии оперы XX столетия, –М., т. 1-2, 1976-78.

Інтернет-ресурс: <https://www.livelib.ru/author/233357/topM>. 1963

Лекц. 3. Опера як музичний твір. Етапи побудови музичної драматургії опери та її типи. Композиція та композиційно-драматургічні чинники оперного твору.

жовтень

Лекція 4. Тематизм, тематична будова. Інтонаційний конфлікт в опері та засоби його розкриття.

Семінар: *Фабула, сюжет, розгортання послідовності подій у циклах дії, інтонаційний конфлікт в операх П. Чайковського «Пікова дама» та Прокоф'єва «Гравець».*

Питання

1. Драматургічна будова «Пікової дами»: фабула, сюжет, ситуації та мотиви.
2. Співвідношення та структурні особливості сцен зовнішньої і внутрішньої дії «Пікової дами», побудова циклів дії. Головні герої, їх взаємодія та роль у розгортанні центральної колізії.
3. Тип конфлікту «Пікової дами» та засоби його розкриття і музично-інтонаційному розгортанні.
4. Фабула, сюжетні лінії, ситуації та події в опері «Гравець». Озвучення прози. Розвиток дії за принципом драматургічного наростання. Новаторське рішення сцени гри у рулетку.
5. Організація, співвідношення, типи структурного оформлення зовнішньої і внутрішньої дії опери «Гравець», участь головних героїв у розгортанні драматичних колізій.
6. Конфлікт у «Гравці» та засоби його музично-інтонаційного розгортання.

Література:

Іванова Л., Куколь Г., Черкашина М. Історія опери. Західна Європа. XVII–XIX століття : навч. посібник / Л. Іванова. Г. Куколь. М. Черкашина ; за ред. М. Черкашиної. – К., 1998. – 384 с.

Кулешова Г. Г. Композиція опери / Г. Г. Кулешова. – Минск : Наука и техника, 1983. – 175 с.

Маркези Г. Опера. Путеводитель / Г. Маркези ; пер. с итал. Е. П. Гречаная. – М. : Музыка, 1990. – 384 с.

Ручьевская Е. А. «Руслан» Глинки, «Тристан» Вагнера и «Снегурочка» Римского-Корсакова. Силь. Драматургия. Слово и музыка / Е. А. Ручьевская. – СПб. : Композитор, 2002. – 395 с.

Лекц.4. Історичні типи формування оперних характерів та оперних амплуа у зв'язку з оперною жанровою системою.

Лекц.5. Слово і музика в опері. Віршоване і прозове лібрето. Тенденція озвучення прози, її зародження і розвиток. Якості словесного тексту лібрето у концепціях сучасної лібретології. Словесний текст лібрето «Пікової дами» та «Гравця» у співвідношенні зі стилем літературного першоджерела.

Листопад

Семінар: Вокальна мова в опері. Типи вокального інтонування. Розробка проблеми слова і музики в опері в працях К. О. Руч'євської.

Питання:

1. Речитатив і його різновиди. Речитатив як тип музичного мовлення, речитативний синтаксис, речитативна форма.
2. Аріозна мелодика у пісенній формі і у мелодизованому речитативі.
3. Декламаційна мелодія та її особливості.
4. Пісенна мелодія (передбачає автономне існування, відрізняється я цілісністю і щільним синтаксисом) і пісенна форма (будується або на основі періодичних структур, або за принципом ланцюгової і контрастно-складової форм).
5. Теорія зустрічного ритму у працях К. Руч'євської.
6. «Безкінечна мелодія» Вагнера у концепції Е. Курта і аналіз вокальної мови «Тристана та Ізольди».

Література:

- Э. Курт. Романтическая гармония и ее кризис в «Тристане» Вагнера. – Москва: Музыка, 1975. Раздел третий, бесконечная мелодис. С. 411-516.
- Ручьевская Е.А. «Русалан» Глинки, «Тристан» Вагнера, «Снегурочка» Римского-Корсакова. Стил. Лраматургия. Слово и музыка, – Санкт-Петербург: Композитор, 2002.
- Ручьевская Е. А. Работы разных лет. О вокальной музыке. – Санкт_петербуог: Композитор, 2011.
- Черкашина-Губаренко М.Р. Структурний аналіз оперного твору. Стаття уга. / «Часопис НМАУ ім. П. Чайковського», 2009, № 4(5), с. 112-153.

/Кінець жовтня. Перевірка першої контрольної роботи./

Лекц. 6. Оркестр і хор в опері, фактурні пласти, темброва характеристика персонажів і темброва драматургія, еволюція оперного оркестру, функції хору та хорових сцен.

Лекц. 7. Опера як театральна вистава. Типи театральних споруд та їх вплив на хронотоп вистави. Нові принципи організації театального простору у Фестшпільхаузі у Байройті. Камерні оперні жанри і «малі сцени».

Різні театральні системи в оперній історії. Умовна, ігрова, метафорична, психологічна, життєподібна, символічна театральна естетика. «Епічний театр» Б. Брехта.

Семінар: Композитор як режисер. Характер вистави, потенційно закладений у партитурі «Пікової дами».

Питання:

1. Дискусії навколо проблеми визначення історичного часу подій в повісті А. Пушкіна і в опері П. Чайковського та їх вплив на образ вистави.
2. Ремарки лібрето «Пікової дами», їх характер і функції як образів майбутньої вистави та її відбиток її стилістики.
3. Сценічне середовище «Пікової дами», пленер та інтер'єр, ритм зміни місць дії, архітектоніка співвідношення масових та камерних сцен. Виявлення у сценічній дії наскрізного мотиву гри.
4. «Образ часу» та його розкриття через стиль декорацій та сценічний костюм як засоби характеристики епохи і змалювання портретів героїв.

Література:

Асаф'єв. «Пікова дама». У зб. Б. Асаф'єв. (Игорь Глебов). Критические статьи, очерки и рецензии. Москва: Музыка, 1967, с.130-158.

Б. Асаф'єв Опера Чайковского «Пиковая дама» / О музыке Чайковского. "Музыка", 1972г.

Протопопов В., Туманина Н. Оперное творчество Чайковского. - М., 1957.

Б. М. Гаспаров. Заблужившийся в символическом городе: множественные хронотопы в «Пиковой даме» Чайковского» / Б. М. Гаспаров. Пять опер и пять симфоний. Слово и музыка в русской культуре». Классика ХХ1 с. 179-214.

А. Гозенпуд. Русский оперный театр XIX века. (Музыка, 1973) Русский оперный театр между двух революций 1905-1917 (Музыка, 1975)

Гликман И. Д. Мейерхольд и музыкальный театр /Санкт-Петербург: «Советский композитор», 1989. — 352 с.

Грудень

Лекц. 8. Опера «Гравець» у динаміці розвитку музичного театру Прокоф'єва. Озвучення прози Ф. Достоевського і втілення поетики «поліфонічного роману». Синтез ідей Мусоргського і традицій лірико-психологічної драми П. Чайковського.

кінець листопада – перевірка другої контрольної роботи

грудень – залік

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Тематика контрольних робіт по опері «Пікова дама» і література по темі.

1. Повість «Пікова дама» О. Пушкіна і лібрето Модеста Чайковського. Історія написання опери.
 2. Опера «Пікова дама» в оцінці Б. Асаф'єва
 3. Історія постановок опери на російській сцені та критичні відгуки на вистави.
 4. «Пікова дама» у постановці В. Мейерхольда 1935 року.
 5. Порівняння «Дон Жуана» Моцарта і «Пікової дами» Чайковського у статті К. Руч'євської.
 6. Інтертекстуальний аналіз опери у статті М. Раку.
- Характеристика «Пікової дами» у праці Б. М. Гаспарова.
«Пікова дама» у сучасних інтерпретаціях.

Література:

- Б. Асаф'єв Оперы Чайковского «Пиковая дама» / О музыке Чайковского. "Музыка", 1972г.
- Б.Асаф'єв. Симфонические этюды (2008 г.)
- Протопопов В., Туманина Н. Оперное творчество Чайковского. - М., 1957.
- Бонфельд М. Проблема двуязычия в опере П. И. Чайковского «Пиковая дама» / Чайковский и русская литература. Сб статей. Ижевск, 1980.
- Б. М. Гаспаров. Заблужившийся в символическом городе: множественные хронотопы в «Пиковой даме» Чайковского» / Б. М, Гаспаров. Пять опер и пять симфоний. Слово и музыка в русской культуре». Классика ХХ1 с. 179-214.
- А. Гозенпуд. Русский оперный театр XIX века. (Музыка, 1973) Русский оперный театр между двух революций 1905-1917 (Музыка, 1975)
- Гликман И. Д. Мейерхольд и музыкальный театр /Санкт-Петербург: «Советский композитор», 1989. — 352 с
- Е. А. Ручьевская «Дон Жуан» Моцарта и «Пиковая дама» Чайковского / Е. А. Ручьевская. Работы разных лет. Том 11. О вокальной музыке. С.-Петербург: Композитор. 2011. С. 376-434
- Сквирская Т. К истории создания оперы «Пиковая дама» (О некоторых источниках XVIII века, использованных либреттистом) / Чайковский. Новые документы и материалы. Сб. статей (Петербургский музыкальный архив, Вып. 4. СПб. 2002. С. 191-229
- Раку м. «Пиковая дама» братьев Чайковских: опыт интертекстуального анализа. «Музыкальная академия». 1999. « 2. С. 9-21
- Раку М. Музыкальная классика в мифотворчестве советской эпохи. V.6. Начало «реабилитации» Чайковского и «Пиковая дама» Мейерхольда.

Тематика курсових робіт по опері «Гравець» Прокоф'єва і література по темі

1. Історія створення опери. Етапи роботи над лібрето. Дві редакції твору та його сценічна доля.
2. Прокоф'єв і російський драматичний театр 10-20-х років XX століття. Театральні враження, смаки, стосунки композитора та їх вплив на його оперну естетику.
3. Стилiстичні особливості прози Ф. Достоевського і вокальна мова героїв опери Прокоф'єва.
4. Паралельне розгортання двох сюжетних ліній і жанрові перетини опери.
5. Втілення в опері колізії «кохання-гра» і розвиток теми «болісної любові» головного героя твору.
6. Сцена гри в рулетку у композиції та драматургії опери та її побудова.

Література:

Михаил Бахтин. Проблемы поэтики Достоевского. – «Советская Россия», 1979 г.
 Подробнее на livelib.ru:
 Марина Черкашина «Опера XX століття. Нариси». – К. 1981
 М. Черкашина. «Игрок» Прокофьева // Из истории русской и советской музыки. – Вып. 2. – Москва, 1976.
<https://www.livelib.ru/author/233357/top>
 М. 1963
 Б. М. Ярустовский Очерки по драматургии оперы XX столетия, –М., т. 1-2, 1976-78.

ЗАЛКОВІ ВИМОГИ

1. Коротка характеристика основних оперних жанрів XVII, XVIII, XIX століття
2. Закони сюжетоутворення в опері (сюжет і фабула, наратив, роль дійових осіб, ситуації та їх розвиток, колізія, інтрига, перипетії, стадії сюжетного розвитку і цикли дії)
3. Роль фону і фонових сцен в опері, перехрещення фону і конфлікту
4. Вокальна мова як засіб змалювання індивідуальних образів, типи озвучення слова в опері
4. Інтонаційний світ оперного твору та засоби втілення інтонаційного конфлікту
5. Типи драматургії та складові композиційно-драматургічної будови оперних творів.
6. Питання оперної драматургії і теорії оперного жанру у працях К. Руч'євської.
7. Літературні першоджерела та характер їх використання в операх «Пікова дама» П. Чайковського та «Гравець» С. Прокоф'єва.

8. Тематизм і тематичні зв'язки, засоби симфонізації оперного розвитку в операх «Пікова дама» та «Гравець».
9. Тип лібрето-п'єси та його озвучення в опері «Гравець».
10. Вокальні форми і типи вокального інтонування в опері «Пікова дама».
11. Образи головних героїв Германа та Олексія Івановича і розвиток мотиву «кохання-гра» в операх П. Чайковського та С. Прокоф'єва.